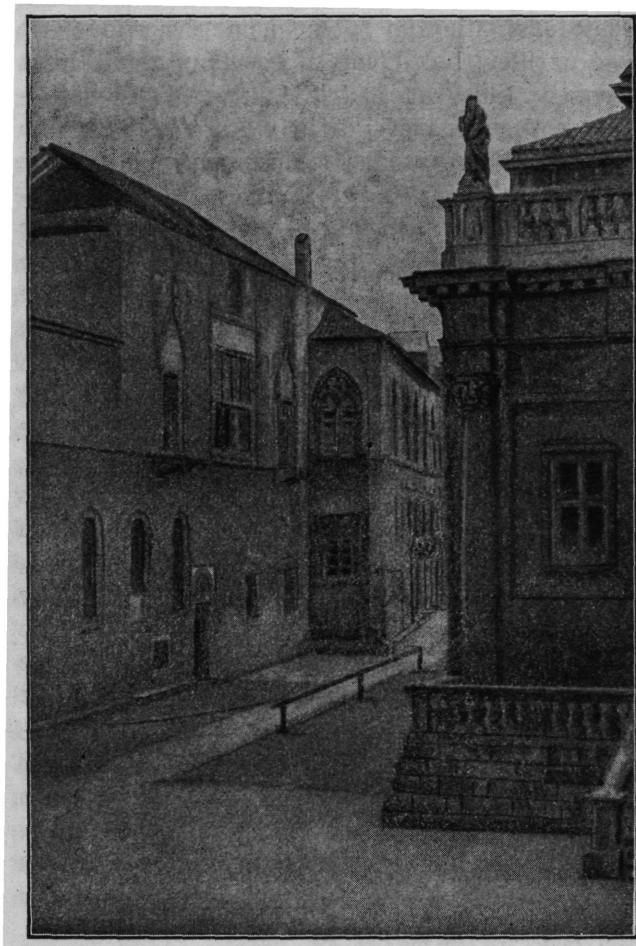

DUBROVAČKA „VIJEĆNICA“

Dubrovačka Vijećnica poslije požara od g. 1816.

To je bila palača gdje se je sakupljalo dubrovačko „Veliko vijeće“ (*Consilium maius*), to jest skupština punoljetne vlastele, da raspravlja i odlučuje o zakonima i drugim važnijim pitanjima što se tiču republike; ona se je u starom Dubrovniku zvala baš tako — „Vijećnica“, i tako je zove u sredini XVI. vijeka Marin Držić, kada govori za svoju komediju „Dundo Maroje“ da je „prikazana u Vijećnici“¹. Ona je bila ondje gdje sada stoji Općina, dakle lijevo od „Dvora“, a izgorjela je iznutra g. 1816.; nego su krov i zidovi ostali, pa su porušeni tek g. 1863., baš zato da se sagradi nova Općina. Ne znamo kada je Vijećnica bila sagrađena, ali najkasnije g. 1348. stajala je već na svojem mjestu, jer kad je 26. februara te godine Veliko vijeće odlučilo da se gradi crkva Sv. Vlaha, odredilo je da se crkva gradi „na onome mjestu općinskoga trga koje je pred palačom Velikoga vijeća“², a crkva sv. Vlaha je baš pred Općinom. Ali po svoj prilici i Vijećnica je samo za nekoliko godina

starija od crkve sv. Vlaha: knez i Malo vijeće sklopiše naime 16. februara g. 1345. pogodbu sa slikarom koji će slikati plafon i stijene „nove općinske sale“³, a to na

¹ *Stari pisci hrv.* 7, 239.

² „... in illo ... spatio platee comunis, que est ante palatium maioris consilii ...“ (*Mon. Slav. Merid.* 13, 13).

³ „... caybam, que est super salam novam comunis ...“ (*o. c.* 10, 171).

temelju odluke Velikoga vijeća od 11. novembra g. 1344. da se naslika „sala Velikoga vijeća“¹, odakle se vidi i to, da su „sala Velikoga vijeća“ od g. 1345. i „općinska sala“ od g. 1344. namijenjene istoj zadaći, to jest tomu da se u njoj skuplja Veliko vijeće. Ako je dakle g. 1345. bila jedna „nova“ Vijećnica, onda je bez sumnje bila i jedna „stara“, pa je to valjda bila ona „stara sala palače, u kojoj stanuje knez“, a za koju je Veliko vijeće 3. oktobra g. 1349. naredilo da se popravi i nešto podigne;² možemo tada slobodno kazati da je ta „stara sala“ u kneževoj palači ona ista „sala dubrovačke općine“, u koju se je 20. septembra g. 1303. po starome običaju sakupilo Veliko vijeće³. Drugih vijesti o Vijećnici iz vremena prije 15. vijeka nemamo, ali po njima se može kazati da je bilo ovako: u najstarije vrijeme Veliko se je vijeće sakupljalo u „općinskoj sali“ ili „sali Velikoga vijeća“, koja je bila u samom kneževskom „Dvoru“, koji je tada bio utvrđen, i zato se u latinskim spomenicima zvao ponajviše *castellum*; ali do g. 1344. sagrađena je uz lijevi bok Dvora u posebnoj zgradi nova Vijećnica, koja je g. 1345. konačno dovršena (naslikana), dok je stara u Dvoru namijenjena kojoj drugoj svrsi i g. 1349. bila popravljena. Nego i ta nova Vijećnica, iako je bila upravo u posebnoj zgradi, po svoj prilici smatrala se je ipak sastavnim dijelom Dvora, jer se je valjda — kao što je sigurno bilo docnije — u nju ulazilo iz unutrašnjosti Dvora; a ona je upravo sagrađena nad starijem arsenalom, koji je i nadalje zauzimao i lokale pri zemlji pod Vijećnicom i lokale iza nje prema luci. Kakva je bila ta stara Vijećnica u starome Dvoru, naravski ne znamo, a i za onu drugu, koja je dovršena g. 1345., znamo samo to, kako je trebala da bude naslikana: po ugovoru slikar je trebao da ukrasi stijene svakojakim slikarijama, a vlada mu je imala dati zlatne jabuke i zlatne zvijezde (biće za plafon), pa modru i zlatnu boju, dok je ostale boje imao dati on sam⁴. Sumnjiva je pak tvrdnja Gelcich-eva („Dello sviluppo civile di Ragusa“ str. 43), da se je mjesto prvoga Dvora g. 1388. počeo graditi novi Dvor, koji je bio gotov g. 1420; u spomenicima meni pristupačnim ja o tome ne nalazim ništa, a inače i sam Gelcich malo dalje (na str. 56) kaže, da je taj novi Dvor građen „od početka 14. vijeka do g. 1424.“ Ali, i ako se je sagrađio novi Dvor, to se opet, kako se čini, nije ticalo Vijećnice, te je ona ostala kakva je bila — barem Gelcich ne govori ništa da je tada zajedno s Dvorom građena i nova Vijećnica. Naprotiv biće da je i Vijećnica stradala kod požara od 11. augusta g. 1435.: u zapisniku sjednice Vijeća umoljenoga (Senata) od toga dana⁵ govori se doista samo o tome, da je „prošle noći bio veliki požar u vladinoj palači, te je izgorio arsenal (armamentum)“, a vijećnica se nikako ne spominje, pa i najbolji dubrov. analista Džono Rastić († g. 1735.) priča samo da je bio požar u arsenalu, gdje je bilo mnogo baruta, te je tako i jedan dio Dvora poletio u zrak⁶; ali opet nije valjda ni Vijećnica prošla bez svake štete, pa se je po svoj prilici ticala i nje i Velikoga vijeća naredba Senatova od 25. aprila g. 1436. da knez sa svim uredima, slugama, tamničarima i t. d. prijeđe iz Dvora u privatnu kuću, koja je privremeno za tu svrhu iznajmljena.

To je učinjeno zato, da se uzmogne početi s radnjama oko novoga Dvora, a tada je i sagrađena nova Vijećnica, po svoj prilici od istoga majstora Onofrija Della Cava, koji je sagrađio i novi Dvor i obje česme na glavnoj ulici *Placi*. O samoj se Vijećnici, istina, za vrijeme gradnje govori samo u toliko što je Senat

¹ „... salam maioris consilii ...“ (o. c. 10, 164).

⁴ o. c. 10, 171.

² „... sala vetus palatii, ubi dominus comes habitat ...“ (o. c. 13, 83).

⁵ Odluke što se spominju odavle dalje nijesu još izdane u *Mon Slav. Merid.*

³ „... in sala comunis Ragusii ...“ (o. c. 29, 61).

⁶ o. c. 25, 266.

30. septembra g. 1439. naredio da se sagradi „terasa pred vratima Velikoga vijeća“; ali to nije izvršeno, nego je Senat 28. jula 1441. odlučio „mjesto jedne sobe s terasom što se je imala sagraditi u velikoj sali vladine palače, da se napravi samo jedna soba s lijepim velikim balkonom (*balconata*) sa stupićima za naslanjanje (*appoggio*)“. A da se je tada zbilja sagradila nova Vijećnica, najbolje nam dokazuje Filip De Diversis, koji je g. 1440. opisao Dubrovnik, pa i novi Dvor što se je pred njegovim očima baš gradio, a za koji govori da „će u njemu biti i velika sala za skupštine sve vlastele“, dakle za Veliko vijeće, te se po tome vidi da g. 1440. ta nova Vijećnica nija bila još gotova, a možda ni početa, jer je tek 21. aprila g. 1444. Veliko vijeće odlučilo da idućega 1. maja knez uđe u novi Dvor.

Nego ni taj drugi (a po Gelcich-evu računu treći) Dvor nije dugo trajao: jedan zapis notarskog ureda od 10. novembra g. 1463. javlja da je 8. augusta te godine Dvor uništila vatra od eksplozije baruta što se je u njemu čuvao, a stari nam dubrov. analisti pričaju da je toga dana Dvor opet izgorio, da je pri tome zaglavilo 17 vlastele, 4 vladike i 104 pučanina¹; Gelcich, koji uvijek zna što drugi ne nalaze u spomenicima, tvrdi (o. c. 63) da je vatra buknila u arsenalu, oštetila i najveće zgrade u gradu, zahvatila i Dvor i Vijećnicu, što su se zato srušili, a da je od Dvora ostalo samo prizemlje“. Koliko tu ima istine, ne znam, ali je sigurno da je Dvor tom prilikom jako oštećen, jer je Veliko vijeće 22. augusta te godine raspravljalo o „nesrečnoj propasti (*ruina*) naše palače“, i našao da je nijesu skrivili Miše Bunić, Domko Mrak i Ivan Ognjenović — to su valjada bili upravitelj i dva čuvara arsenala. Zato je Senat 18. oktobra te godine uzeo zemljište, da se sagradi kuća kao provizorni stan knežev, i još te godine počeo s pregrađivanjem Onofrijeva Dvora, koje je povjereno najprije Talijancu Michelozzo (do g. 1464.) a zatim Šibenčaninu Đurđu Orsini (do g. 1465.). Je li tada što mijenjano i na Vijećnici, ne može se znati, ali je sigurno ona obnovljena g. 1490.: bez sumnje je s time u vezi već to što je Senat 7. februara g. 1489. naredio „da se pregradi zid arsenala prema Placi, jer je prijetio da će se srušiti“, a svakako malo dana kasnije, to jest 28. istoga mjeseca, odredi „veliku salu prema istoku za velika vijeća“, jer je prijetila opasnost da će se srušiti krov sale u kojoj se sakupljaju Veliko vijeće i Senat; pa je opet 22. juna iste godine Senat naredio da se poruši cijelo pročelje sale Velikoga vijeća sve do lokala Maloga vijeća (što bih ja rekao da dokazuje da u to vrijeme taj lokal nije bio, kako poslije g. 1667., u desnome uglu Dvora već u lijevome), a da se krov međutim podupre. Pregradila se je pak Vijećnica tek iduće godine: već je 20. decembra g. 1489. Senat zaključio da se „sala Vijeća produži poviše arsenala prema sjeveru“, pa opet 11. marta g. 1490. da „se nova sala produži za jedan obluk poviše arsenala, ali da joj ostane pređašnja širina“; to je bez sumnje i izvršeno, te je tako ta nova Vijećnica dočekala veliku trešnju od g. 1667., jer poslije g. 1490. nema spomena da se je na njoj, kao ni uopće na Dvoru, što mijenjalo.

Velika trešnja od 6. aprila g. 1667. uništila je i Vijećnicu, pa zato prva sjednica Velikoga vijeća, koja je poslije toga crnoga dana bila, morala se je 10. juna sakupiti u tvrđavi *Leverinu*, jer je „velika sala toga vijeća u kneževskom Dvoru“ bila porušena; godinu danâ kasnije, to jest 7. juna g. 1668., Senat naredi da se popravi sala Velikoga vijeća te opet digne zid što se je srušio i popravi krov; ali su radnje u onim preteškim časovima vrlo sporo napredovale, pa je Senat tek 29.

¹ o. c. 14, 64—65.

decembra g. 1691. odobrio nacrt i ugovor za gradnju krova Vijećnice, — ako se nije možda tada imao da gradi sasvim novi krov mjesto staroga koji je g. 1668. samo popravljen. Svakako Veliko vijeće nije se prije g. 1692. opet sakupljalo u Vijećnici, jer je Senat 21. januara g. 1690. odredio da od 1. marta knez opet stanuje u Dvoru, ali je 5. januara g. 1691. zaključio da se Senat tek 1. januara g. 1692. opet vrati u „staru palaču“; a kako je Senat dotle vijećao u sali Velikoga vijeća, to znači da se je i Veliko vijeće imalo da vrati u svoj stari lokal, to jest u Vijećnicu, tek toga posljednjega dana; pa kako se je i taj dan morao odgoditi, jer je trebalo graditi novi krov, to se može slobodno ustvrditi da Vijećnica nije bila sasvim gotova prije kraja g. 1692.; ali opet se čini da je barem do 16. januara g. 1688. bila već prilično u redu, jer je toga dana Senat isprva dopustio da budu teatralne predstave u Vijećnici, pa je tu odluku zamijenio drugom da predstave budu u arsenalu.

Tako obnovljena Vijećnica doživjela je propast republike, vidjela je Francuze kad su došli i pošli, i dočekala g. 1814. Austrijance; ali dvije godine poslije toga izgorjela je iznutra od vatre što je podmetnuo nepošteni vojnički činovnik, koji je htio da uništi knjige s računima iz kojih se je mogla vidjeti njegova krađa — izgorjela je, ali su ostali zidovi i krov, tako da se je dobro vidjelo bar kakva je bila spolja, i tako stari Dubrovčani što su još živi dobro je pamte, iako umiju samo kazati da je na pročelju imala neke velike prozore, i da je u prizemlju tik do Dvora bio stan jednog namještenika političke vlasti. Srećom sačuvala nam se je i njena slika, ali to nije ona slika što ju je najprije iznio g. 1906. A. Schmalix na str. 13. svojega „Führer durch Ragusa“: to, kako se odmah vidi, nije reprodukcija kakve fotografije ili bolje slike nego po svoj prilici reprodukcija modela u kartonu što ga je bio napravio pok. knjižar i štampar Frano Martecchini. Naprotiv autentična je slika Vijećnice koju je dao L. Vojnović u svojem djelu „Dubrovnik, jedna istorijska šetnja“ (Biograd 1907.), jer je to reprodukcija stare fotografije od koje ima jedan, možda sada jedini sačuvani egzemplar u mojoj „Dubrovačkoj biblioteci“ i po kojoj je napravljena i slika što je na čelu ovom članku. Na žalost ta slika ne obuhvaća cijeli prostor na kojemu je danas Općina, ali opet se vidi da je odmah do Dvora bila zgrada, nešto malo viša od njega, s običnim, dosta malim vratima kojima su u prizemlju s obje strane bila po dva prozora, od kojih su oni s desne strane bili nešto niži i četvrtasti a oni s lijeve dosta viši i s gornje strane zaobljeni; inače to prizemlje nije pripadalo baš Vijećnici nego arsenalu („Orsanu“), i to su bila bez sumnje vrata za najstariji dubrov. teatar, koji se je zato baš i zvao „Orsan“. Sama je Vijećnica bila na drugom katu koji je imao tri velika prozora — jedan široki, dvostruki i četvrtasti po srijedi, a njemu s obje strane po jedan visoki gotski. Lijevo od Vijećnice na toj je slici nešto niža zgrada, koja ide do polovice prvoga kata Vijećnice; od nje se vidi samo jedan mali dio na kojemu je u prizemlju samo još jedan prozor kako su ona dva gore zaobljena lijevo od vrata u prizemlju Vijećnice. Slika, netom joj je matica fotografija, naravski iz vremena je poslije g. 1816. kada je Vijećnica iznutra izgorjela; inače na njoj se vidi da je krov na Vijećnici bio izgorio, jer su u lijevom njegovom kutu gole grede bez crijepova, pa je zato i cijela zgrada ograđena niskom ogradom od gredâ. Ostali dio te niže zgrade koja je bila među Vijećnicom i „Lužom“ (tako se je zvala sadašnja stražarnica pod zvonikom, pošto je g. 1707. porušena stara Luža koja je bila pred sv. Vlahom) vidimo na drugoj slici u Schmalix-a na str. 18, koja je također izrađena po fotografiji: pri zemlji po srijedi su obična vrata među dva velika, gore zaobljena prozora; pod desnim regbi

da je zid probijen, da se napravi nov ulaz, a pod lijevim prozorom među vratima i česmom, velika je lavlja glava a iz usta joj teče voda u školjku što je pod njom; toga se „tóčka“ stari Dubrovčani dobro sjećaju da je tamo bio, a kad je i ta zgrada g. 1863. porušena da se gradi nova Općina, taj je točak s lavljom glavom i školjkom premješten u Pile. Po toj slici možemo i konstatovati neautentičnost one Schmalix-ove (Martekinove) Vijećnice na str. 13.: iako se nećemo da obaziremo na detalj, kojim ta slika dosta jako odstupa od fotografije Vijećnice, dosta je svratiti pažnju na to da ova zgrada u Martekina ima na prvom katu *tri* lijepa prozora, dok u Schmalix-ovoj fotografiji na str. 18. tu ima samo *jedan* (zagrađen) vrlo običan prozor. Što je bilo u toj nižoj zgradi među Lužom i Vijećnicom, ne znam; stari Dubrovčani samo pamte da se je, prije nego je porušena, na njezina vrata ulazilo u vojničke peći. — Toliko ja znam o Vijećnici, a o tome pak kakva je bila iznutra, Dr. B. Cvjetković govori („Dubrov. Dvor“ str. 35.) da se je iz Dvora ulazilo „u dvornicu Velikoga vijeća, svu pozlaćenu, urešenu afreskima, istočnim draperijama i slikama najboljih slikara“, pa mi je privatno saopćio da tu vijest ima iz rukopisnog talijanskog opisa *Dvora* iz 18. vijeka što ga on ima.

Za dubrovačku staru Vijećnicu, u kojoj su za nekoliko vijekova stari Dubrovčani stvarali najvažnije zaključke u svojoj pametnoj državnoj upravi, treba dakle da se zadovoljimo s ovo nekoliko historičkih vijesti, da je bar tako otmemo zaboravu, kad se nije niko našao da je pošteno opiše prije nego su sami Dubrovčani uništili i taj lijepi spomenik svoje slavne prošlosti.

* * *

Dodatak. — Moj stari prijatelj, savjetnik Karlo Zach u Spljetu, koji je djetom živio u stanu pod Vijećnicom, saopćio mi je kakova je bila udešena njena zgrada iznutra, na čem mu srdačno zahvaljujem. Zgrada je bila otprilike duboka koliko prednji dio Dvora. Pri zemlji je bio s lijeve strane nekakav magazin (s onim malim četvrtastim prozorom), a s lijeve velika soba (s 2 prozora) gdje je bila kancelarija političke vlasti, koja je bila u Dvoru kojem i sada pripada i iz kojega se i sada u nju ulazi. Po srijedi je bio hodnik koji je išao ravno do stražnjega zida a onda zaokretao lijevo (iza magazina), i iz njega se drvenim stubama išlo na prvi kat. Na prvome katu lijevo nad magazinom bila je velika soba s ona dva gore zaobljena prozora, dok je s desne strane nad kancelarijom bila, opet do stražnjega zida, duga kuhinja što je imala jedan prozor u stražnjem zidu; nad stražnjim dijelom hodnika u prizemlju bio je u prvom katu opet hodnik s 2 prozora, iz kojega se je na brzu ruku podignutim drvenim stubama išlo u samu Vijećnicu ili, kako smo je mi djeca zvali, u „teatar“, jer su se valjda poslije propasti republike i u njoj davale teatralne predstave, dok se nije dubrovački teatar sklonio u zgradu gdje je sada pjevačko društvo *Stoga*, i tako tamo postao „stari teatar“. U Vijećnici su oni veliki prozori u to doba (oko sredine prošloga vijeka) bili zazidani, a otvoren je bio samo straga jedan veliki prozor. Time je dakle utvrđeno da se u Vijećnicu nije ulazilo iz donje strane njene zgrade ni na ona mala vrata u njenom prizemlju, nego na ona lijepa vrata u hodniku Dvora odmah desno navrh velikih stuba kojima se iz dvorišta Dvora ide na njegov prvi kat, nad kojim je vratima prije nekoliko vremena opet otkriven natpis „Privatorum oblitii publica curate“, koji vrlo dobro pristaje kao opomena ljudima koji kroz ta vrata ulaze u dvoranu gdje je Veliko vijeće (a po svoj prilici i Senat) odlučivao o najvažnijim pitanjima republike.

Od sav. Zach-a znam i što je bilo iza Vijećnice među Dvorom s jedne strane i vojničkih peći (koje i sada stoje) s lijeve do gradskih bedema sa strane luke, dakle ondje gdje je sada Bundićev teatar. Bio je to uz samu Vijećnicu prazan i otkriven prostor, u koji se je pristupalo kroz vrata kroz koja se i sada ide u vojničke peći, pa se je okretalo (otvorenim ili pokrivenim) hodnikom desno. Na tom su prostoru akrobatska i slična društva priređivala javne zabave, pa nema sumnje da je tu bio negdašnji dubrovački arsenal a potonji najstariji dubrov. teatar *Orsan*, o kojem se može vidjeti moj članak u 2. svesci zagrebačke „*Narodne Starine*“. Nego u tome prostoru bilo je još nešto — sasvim straga uz sami gradski bedem bila je duguljasta prizemna zgrada s malim vratima i s dva prozorčića na zidu pred Vijećnicom. To je bio jedan dio dubrov. državnih tamnica koji je sigurno u vezi s onim drugim njihovim dijelom u koji se je iz Dvora ulazilo kroz vrata što su u dvorištu straga pod stubama uz koje se ide u podvornikov stan; o tim posljednjim tamnicama vidi članak J. Gelcich-a u reviji *Rassegna Dalmata* od g. 1905. i moj opširniji članak, koji će doskora izaći u 1. svesci „Glasnika Učenoga društva sv. Vlaha“ u Dubrovniku. U tim tamnicama za Vijećnicom bio je u podu otvor koji je pod gradskim bedemom vodio u more, a kroz koji se je pričalo da su se bacala tjelesa tamničarâ što su imali da „nestanu“.

ZAGREB

MILAN REŠETAR